

Bu makale, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Dergisi(2007), C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 22-34'te yayımlanmıştır.

İstiklâl Marşı ve Üzerine Yapılan Çalışmalar*

Azmi Bilgin

Özet

Devletlerin hayatında millî marşlarının ayrı bir önemi vardır. Bu marşlar ait olduğu milletlerin karakterlerini yansıtır. Türk millî marşının adı “İstiklâl”dir. Bu ad milletimizin en önde gelen belki de en önemli özelliğini de ifade etmektedir. Bu yazıda on kıtadan oluşan Türk millî marşında vurgulanmak istenen temel konular üzerinde durulmuş ve bugüne kadar İstiklâl Marşı üzerinde yapılan belli başlı çalışmaların bir listesi verilmiştir.

Kelimeler: *İstiklâl Marşı, şiir, Türk, millet, vatan, devlet*

Works carried out on the Turkish National Anthem

Summary

National Anthems have an important place within the structure of the states. These anthems are reflected typical characteristics of the nations, which belonged. The name of the Turkish national anthem is “Independence”. This name is expressed first priority maybe most important character of our nation. In this work it has been focused on the basic themes, which have been desired to emphasize within the frame of the Turkish national anthem consisted of ten verses and a bibliographical list is given for the main works carried out on the Turkish National Anthem so far.

Key Words: *the Turkish National Anthem, poetry, Turkish, nation, motherland, state*

1. Tarihi Önemi

1789 Fransız İhtilâli'nden sonra devletlerin hayatında anayasalarla birlikte millî marşlar da önemli bir yer tutmaya başlar. Millî Marşlar bir şairin kaleminden çıkmış olsa da onun benimseyecek, yıllarca, asırlarca dilinden düşürmeyecek olan milletin de karakterini aksettirmek durumundadır. Bazı Millî Marşların özel bir adı da vardır. Bizim millî marşımızın adı “İstiklâl”dir. Bu adlandırma Türk milletinin çok önemli bir karakterini de belirtmektedir. Milletimiz tarihin hiçbir döneminde devletsiz kalmamıştır.

Bu marş XX. yüzyılda istiklâline sahip son ve tek Türk devletinin Batılı emperyalistler tarafından yok edilmek istenmesi sebebiyle ortaya çıkan mücadeleden doğduğu için adına İstiklâl Marşı denmesi çok uygun olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde ilk millî marş ihtiyacı II. Mahmud döneminden (1808-1839) itibaren zaman zaman hissedilmiştir. Mahmudiye, Mecidiye, Hamidiye, Marş-ı Sultanî

* İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün 27 Aralık 2006'da düzenlemiş olduğu **Ölümünün 70. Yılında Mehmed Akif Ersoy** adlı toplantıda sunulan bildiri.

besteleri millî marş gibi söylenmiş, II. Meşrutiyetten sonra bazı Batılı sanatkârlara millî marş hazırlatılması için bazı teşebbüsler olsa da bunlar gerçekleşmemiştir.

İstiklal Marşından önce Millî Mücadele yıllarının başlarında Mehmet Akif'in "Ordunun Duası" adlı manzumesinin Ali Rıfat (Çağatay) tarafından yapılan bestesi Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye reisliğince bütün askerî birliklere okunmak üzere tamim edilmişti. Daha sonra 724 şiir arasından seçilen ve 7 şiir arasında bulunan Akif'in şiiri 1 Mart 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 3 kez okunmuş, 12 Mart 1921'de ise M. Akif tarafından yazılan şiir Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından resmî millî marş olarak kabul edilmiştir.¹

Yunanlılar İzmir ve Bursa'dan sonra Kütahya ve Eskişehir'i ele geçirerek, Sakarya vadisi boyunca mevzilenmiş Ankara'yı tehdit etmeye başlamıştır. Meclisi'in Kayseri'ye hatta daha içeride bir yerlere, Sivas ve Malatya gibi şehirlere taşınması bile konuşulmaya başlanmıştı. İşte İstiklâl Marşı böyle bir dönemde yazılmıştır. Halkı Millî Mücadeleye teşvik için Ankara'dan giden TBMM'nin seçtiği İrşad Encümeni üyeleri Anadolu'ya gitmeye başlamışlar, bu ortamda askerin moralini yükseltecek Vatan yahut İstiklâl Marşı'nın yazılıp bestelenmesini istemişlerdir.

2. İhtiva Ettiği Temel Kavramlar

Türk edebiyatının en güzel lirik-hamasi şiirlerinden olan millî marşımız son kıtası 5 olmak üzere dörder mısralık 10 kıtadan oluşmaktadır ve aruz vezniyle yazılmıştır.

İstiklâl Marşında en çok ortaya konan değerler istiklâl fikrine bağlılık, Hakka tapma, hürriyet ve imandır. Bayrak bağımsızlığın sembolüdür. O, her evin ocağında alev alev parlayan bir ateş gibidir. Evlerde tüten ocakla al sancak arasında ilişki kurulmuştur. Dolayısıyla aile ile vatan arasında derin bir bağın varlığı bu manzumede ortaya konmuştur.

İstiklâl Savaşı Türk milletini sömürge ve köle yapmak isteyen Batılı saldırgan devletlerin saldırılarını püskürtmek için yapılmış bir savaştır. Bu devletler bugün de vardır ve aynı emellerini çok değişik yöntemlerle Türk milleti üzerinde gerçekleştirmek istemektedirler. Halbuki Türkler yüzyıllar boyunca hür ve müstakil yaşamak için büyük savaşlar yapmış, esaret kabul etmeyecek bir millet olduğunu defalarca ispat etmiştir.

İstiklâl Marşı ümit ve cesaret şiiridir. İlk mısradan başlayan bu özellik, şiirin sonuna kadar dozu artarak devam eder; ve sonunda Türk milletini kayıtsız şartsız zafere ulaştırır. Kıtalar arasındaki duygu bağlantısı çok kuvvetli ve istikrarlıdır. Cephede verilen savaşın stratejisi adeta şiirde de uygulanır. Cephedeki askerin zaferden emin psikolojisi marşın duygu yönünü meydana getirir.² Milli Mücadelede Türk milletinin duyduğu heyecan, taşıdığı ümit ve imanı İstiklâl Marşından daha güzel dile getiren başka bir şiir yoktur. Türkün ölüm kalım savaşının hatırası olan bu marş, aynı zamanda o eşsiz kahramanlığı en iyi aksettiren bir destan olarak da görülebilir.

"Hiçbir marş İstiklâl marşının yerine konamaz, ancak yanına konabilir."³ diyen N. Sami Banarlı, 1950 yılında İstiklâl Marşına karşı bir kampanya başlatıldığını,⁴ bu marşın ilk

¹ Orhan Okay, "İstiklâl Marşı", *DİA*, İstanbul 2001, c. XXIII, s. 355-356.

² ayrıca bk. İsa Kocakaplan, "İstiklâl Marşının Tahlili", *Türk Edebiyatı*, sy. 113, Mart 1983, s. 17-19.

³ N. Sami Banarlı, *Kültür Köprüsü: Süleyman Çelebi'den Mehmed Âkif'e*, İstanbul 1985, s. 335.

⁴ a.e., s. 348.

iki mısraının, manasızlık ve mantıksızlıkla suçlandığını,⁵ İstiklâl Marşı milletine ve millî vicdana çok yakıştığı için onu değiştirmeye çalışanlar olduğunu belirttikten sonra onun, büyük bir milleti asırlarca ayakta tutacak kadar sağlam bir dinî ve millî inanış abidesi olduğunu, Akif'in Türklükle Müslümanlığı temiz vicdanında birleştirdiğini ifade etmektedir.⁶

Akif Batı'nın materyalist medeniyet anlayışına karşı manevî bir kuvvet olan imanı çıkarmıştır. Sömürgeci Batı medeniyetini tek dışı kalmış canavara benzeten şair, aslında o çağdaş medeniyete değil, bunları kullanarak insanlara zulmetmeye, başka milletleri sömürmeye karşı çıkmıştır.

3. Tahlili Üzerine Başlıca Dikkatler

İlk iki kıtada bayrağa seslenen şair, onun bağımsızlık sembolü oluşundan hareketle Türk milletinin ebediyete kadar bayrağıyla birlikte var olacağını belirtir. İkinci kıtada geçen Hak kelimesinin bulunduğu mısra son kıtada tekrarlanmıştır. Hak kelimesi "Tanrı, adalet ve hakikat" gibi değişik anlamlara gelir. Bu üç anlamın bir kelimedede birleşmesi boşuna değildir. İslâmiyette hak kavramı Allah ile yakından ilgilidir. Tanrı yarattığı tüm insanlara yaşama hakkını vermiştir. Hiçbir kişi başkasını öldürme hakkına sahip olmadığı gibi, milletler de bir birlerini köle haline getirme hakkını kendilerinde görmemelidir. Bu aslında yaratılışa yani ilâhî kanuna aykırıdır. Şair ikinci kıtada Türk bayrağındaki hilâle sitemli bir serzenişte bulunur. İstiklâle en layık olan milletler Hakk'ı bulan ve ona tapan milletlerdir. Akif, ikinci kıtanın başında, hilâle seslenişinden hareketle hilâl ile İslâmiyet arasındaki ilgi göz önünde bulundurulunca bu yolda akıtılan kanların aynı zamanda Allah yolunda akıtılmış olan şehit kanları olduğu gerçeği ortaya çıkar.⁷ Bu sesleniş Allah'a niyaz olarak düşünmek de mümkündür:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkı'dır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Şair, üçüncü ve dördüncü dörtlüklerde kendisi birinci şahıs olarak Türk milleti adına konuşur. Bu milletin ezelden ebede hür yaşayacağını, hiçbir maddî gücün hürriyetine ve imanına engel olamayacağını söyler. Zincir, bent, duvar, dağ, deniz gibi maddi engeller

⁵ Banarlı, ilk mısradaki geçen şafak kelimesini Türkçe'deki "gün doğmadan önce ufukta beliren kırmızı aydınlık" anlamında değil, Arapça'daki "gün battıktan sonra, ufukta kalan ve gittikçe sönen kırmızı aydınlık" anlamında kullanıldığını, sönme kelimesinin de şafak'ı böyle anlamamız için bir anahtar kelime olduğunu, ayrıca yüzmek kelimesini de "su üstünde durmak" anlamında değil, "Filan kimse servet içinde yüzüyor." örneğinde olduğu gibi "bolluk" olarak anlamak gerektiğini belirtir. Yine İstiklâl Marşına canlı ve imanlı bir söyleyişle "Korkma!" diye başlanmasının bundan dolayı olduğunu vurguladıktan sonra buradaki korkmak "korkaklık, ödleklik" olarak değil, "asil bir his, bir endişe" olarak anlaşılmalıdır diyerek bu eleştirilerin yanlış olduğunu dile getirir (geniş bilgi için bk. *Kültür Köprüsü*, s. 352-354).

⁶ a. e., s. 337-338.

⁷ Emin Işık, "İstiklâl Marşı Üzerine Düşünceler", *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, yıl 16, sy. 3, İstanbul 1987, s. 16.

insandaki bağımsızlık idealine durduramamıştır. Bu kıtalarda Türk milletinin imanı ebedileştirilmiştir. Üçüncü kıtanın son dizesindeki “Yırtarım dağları” ifadesi bize dolaylı bir biçimde de olsa, Ergenekon Türklerini hatırlatır. Tarihte dağ yırtmış bir millet olmanın hatırasını ve onurunu tazeler.

Dördüncü kıtanın ilk dizesinde maddî yönden güçlü olan Batı “çelik zırhlı duvar” biçiminde anlatılmıştır. Var olma fikri, haklılık, Allah’a güvenme gibi manevî duygu ve düşüncelerle anlatılan iman ve inanç ise aslında maddî kuvvetlerden üstündür. Bu marşın en önemli kısımlarından biri maddî kuvvet ile manevî kuvveti karşılaştıran ve ikincisini birincisine üstün gösteren dördüncü kıtadaki bu fikirdir. Akif, “Batının bu materyalist medeniyet anlayışına karşı manevî bir kuvvet olan insanı çıkarmıştır.”⁸ Bu kıtadaki *ulusun* kelimesini “yücesin, büyüsun” şeklinde anlamak yanlıştır. “Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar, bırak, istediği kadar ulusun... Böyle bir canavar senin temiz göğsündeki imanı boğmaya gücü yetmez.” diye anlamak daha doğru olsa gerekir. Korkma kelimesi “Aldırma!” anlamında kullanılmıştır.⁹ N. Sami Banarlı, “...Medeniyet denilen tek dişi kalmış canavar” ifadesinin Türk milletine Anadolu’yu bile çok görerek, onu birkaç vilâyet içinde mahsur ve ölü bırakmak isteyen “medenî dünya!”nın, o zamanki edepsiz adaletine karşı yerinde bir cevap olduğunu ifade ettikten sonra,¹⁰ bu mısraların o yıllarda İngiliz, Fransız, İtalyan ve özellikle Yunan işgali altındaki Türk illerinin yaşadığı ıstırapı terennüm ettiğini, hele Yunanlıların “Biz Anadolu’ya medeniyet götürüyoruz” diye dünyaya yaygara yaptıklarını, Akif’in burada medeniyete karşı çıktığını söyleyenlerin kesinlikle yanılmakta olduğunu, Anadolu’da yapmadık zulüm bırakmayan Yunan medeniyeti için bu ifadenin az bile olduğunu belirtir.¹¹ Bu mısra örnek gösterilerek, yenilik ve ilerilik adına M. Akif’e haksız eleştiriler yapılmıştır. Mehmet Kaplan bu kıtayı tahlil ederken bu konuda şöyle söyler: “Mehmet Akif, çağdaş medeniyete, ilme ve tekniğe asla karşı değil, bilakis hayrandır. Bunları alet yaparak milletlere zulmetmeye, sömürmeye düşmandır ve Akif mutlak şekilde haklıdır.”¹² Halbuki bir taraftan medeniyet ve hümanizm söyleminde bulunan Batı, öbür taraftan güçsüzleri yıllarca sömürdüğü yetmiyormuş gibi hâlâ ezme ve sömürme devam etmekte, bu yaptıklarından utanması gerekirken bir de aynı insanlardan alkış beklemektedir:

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış ? şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım;
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
“Medeniyet!” dediğin tek dişi kalmış canavar?

Beşinci ve altıncı dörtlüklerde şair ikinci şahıs olarak karşısındaki Türk askerine seslenerek yurdu düşmanlardan korumak için tüm gücüyle karşı koymasını ister, bu topraklar için sayısız şehitler verildiğini ve bu vatanın kesinlikle düşmanlara verilemeyeceğini ifade eder. İstiklâl kavramı vatan fikri ile çok yakından ilgilidir. Vatan yalnız topraktan ibaret olmayıp o, tarih, ülkü, inanç ve milletin kaynaştığı bir yerdir. Akif bunu unutanlara bu iki kıtada şöyle seslenmektedir:

⁸ Mehmet Kaplan, “İstiklâl Marşı”, *Millî Kültür*, c. I, sy. 9, Ankara 1977, s. 9.

⁹ Banarlı, *Kültür Köprüsü*, s. 339.

¹⁰ *a.e.*, s. 340.

¹¹ *a.e.*, s. 356-357.

¹² Kaplan, *Millî Kültür*, s. 9.

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va‘dettiği günler Hakk’ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Yedinci ve sekizinci dörtlüklerde şair Türk tarihini ve Türkiye toprağını anlatır, Türk milletinin bulunduğu vatan topraklarının çok kıymetli oluşunu, vatanını kaybetmemek için herkesin malını mülkünü, canını seve seve feda edeceğini belirttiikten sonra Tanrı’ya seslenerek yine dinî sembollerden olan ezan seslerinin kesilmemesi için yakarıшта bulunur. Vatanın önemini çok veciz mısralarla ifade eder. Savaşları silahlardan ziyade imanlı göğüslerin kazanacağını dile getiren şair, milletlerin birlik ve beraberliği için dinlerin öneminin büyüklüğüne vurgu yapar. Sekizinci kıtada vatanın bütünü mabet kabul edilerek canlı bir anneye benzetilir.

Türkler İslâm dinini kabul ettikten sonra değişik bölgelerde çok büyük devletler kurmuşlardır. Aynı dine inanan kimseler birbirlerinden mekân itibariyle uzakta olsalar bile, gönül bağı içerisinde bulunurlar. Yahudileri dinleri yok olmaktan kurtarmıştır. Dinin yüce değerlerinden biri, insan ruhunu yücelten “kutsallık” duygusunun kaynağı olmasıdır. İstiklâl Savaşı yıllarına ait belgeler apaçık gösterir ki, İstiklâl savaşının kazanılmasında millî ve dinî duyguların büyük rolü olmuştur. Akif, hem kendisinin hem de milletinin bu duygularına İstiklâl Marşında şöyle tercüman olur:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fıskırarak toprağa sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımda beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mâbedimin göğsüne nâ-mahrem eli;
Şu ezanlar -ki şahâdetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

Dokuzuncu dörtlükte yukarıdaki yakarışlar kabul edildiğinde ruhen büyük bir vecd içerisinde başının sanki göklere değmiş gibi mutlu olacağını ifade eder. Son dörtlükte yine ilk dörtlükteki gibi bayrağa seslenerek sonsuza kadar milletine özgürlük ister. Hak’tan ve haklıdan yana olmak, onun için bir iman ve şahsiyet meselesidir. Kuvvet Hak’tan doğar, haklıktan daha üstün bir kuvvet de yoktur, ayrıca bu Türk milletinin en tabii hakkıdır:

O zaman vecd ile bin secde eder –varsa- taşım,
Her cerîhamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fıskırır ruh-u mücerred gibi yerden na‘şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:

Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Şiirde millî ve ulvî değerlerle dinî inançlar dengeli bir şekilde kıtalara yerleştirilmiştir. Bayrak, hilâl, yıldız, hak, hürriyet, istiklâl, yurt, millet, ırk, vatan, kahramanlık gibi millî kavramlarla; iman, şahadet, helâl, cennet, Huda, ezan, mabet, vecd gibi dinî unsurlar birbirleriyle uyum halinde çok zengin bir belâgatle kullanılmıştır. Böylece Millî Mücadeleyi gerçekleştiren Türk milletinin ruhundaki temel değerler İstiklâl Marşının da ana temasını oluşturmuş olmaktadır. Ziya Gökalp, Türkleri Çanakkale ve İstiklâl savaşlarında galip kılan maddî güçleri değil, ruhlarında hükümler bulunan millî felesefeleri idi.” derken aynı şeylere dikkat çeker.¹³

İstiklâl Marşında al sancak ile milletin yıldızı, hilâl ile bayrak, ben (Türk milleti) ile kükreşmiş sel, İman dolu göğüs ile serhad, medeniyet ile tek dışı kalmış canavar, vatan ile cennet, ezanlar ile dinin temeli, na's ile ruh-ı mücerred, hilâl ile şafak arasında ilişki kurulmuş; çok güzel teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, mübalağa, telmih, tenasüp, teşhis gibi edebî sanatlar kullanılmış;¹⁴ “korkma, arkadaş, ey nazlı hilâl, ey şanlı hilâl, İlâhî” gibi hitap unsurlarına yer verilmiş; şafaklarda yüzmek, ocak sönmek, çehre çatmak, bendini çiğnemek, dağları yırtmak, enginlere sığmamak, gövdesini siper etmek, kefensiz yatmak, başı arşa değmek gibi bir çok deyim marşın çeşitli yerlerine serpiştirilmiştir.

Millî marşların bir diğer özelliği içinden çıktığı milletin yaşadığı olağanüstü bir hali yansıtmasıdır. İstiklâl Marşının yazıldığı yıllar Millî Mücadelenin en kritik aylarıdır. Türk milleti bu günlerde korku, ümit, ümitsizlik, zafer ve sevinç duygularını, heyecanlarını arka arkaya ve birbirine karışmış halde yaşıyordu. İşte İstiklâl Marşında bu duygular çok güzel yansıtılmıştır. Bu manzume ile Türk milleti var olma imanını, azmini ve iradesini yeniden bulmuştur.¹⁵ Ancak marş yalnızca yazıldığı kara günleri değil, tam aksine Türk millî varlığının ezel ebet çizgisindeki kaderinin marşdır ve Türk milletinin üstün meziyetlerine, kutsal değerlerine, onun büyük tarih macerasına tutulmuş bir ayna gibidir.

Kahramanlık Türk milletinin en büyük hasletlerinden biridir. Türkü asırlardan beri yaşatan bu duygudur. Türk milletinin hayat felsefesinin temelini teşkil eden ve *Orhun Yazıtları*'nda da geçen milliyet, istiklâl ve hürriyet gibi kavramlar İstiklâl Marşının da temel kavramlarıdır. İstiklâl Marşında dile gelmiş olan millî ve mukaddes değerler, Türk millî varlığının ve Türk milliyetçiliğinin temel unsurlarıdır. İstiklâl Marşı asıl değerini tarihliğinden almaktadır. Yazıldığında Millî Mücadele henüz kazanılmamıştır. İstiklâl Marşı, imanın her türlü maddî şartlara üstün olduğu fikrini ve hissini telkin eden bir şiirdir. Hiçbir tarihî hadise Türk İstiklâl Savaşı kadar imanın maddeye üstünlüğünü ispat etmez.¹⁶ İstiklâl marşını kabul edenler yüksek seviyede bir kültür birikimine sahip kimselerdir. Mehmet Kaplan “İstiklâl Marşı'nın en büyük değeri tarihî oluşundadır. Büyük bir tarihî anın eseridir. O anın ruhunu ve havasını ifade eder. Ses, kafiye, cümle ve hayal sistemi ile muhtevası arasında büyük bir uygunluk vardır” dedikten sonra *Şiir Tahlilleri II*'nin 3. baskısının başını İstiklâl Marşını koyarak tahlilini yapmayı düşündüğünü söyler.¹⁷ Ancak M. Kaplan (ö. 1986)

¹³ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Bin Temel Eser, s. 187.

¹⁴ İsa Kocakaplan, *İstiklâl Marşımız ve Mehmet Âkif Ersoy*, İstanbul 2005, s.57-66.

¹⁵ Orhan Okay, “İstiklâl Marşımız ve Mehmed Akif”, *Safahat*, Ankara 1990, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 443-446.

¹⁶ Mehmet Kaplan, “Türk İstiklâl Marşı”, *Hisar*, Ankara, Nisan 1971, sy. 88, s. 4-6.

¹⁷ a. mlf., *Türk Kültürü*, sy. 194, yıl 17, Ankara 1978, s. 2

hocamız bunu gerçekleştiremeden vefat etmiştir. Mehmet Kaplan'ın *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II* (İstanbul 1997, s. 211-216) adlı eserinde, *Millî Kültür* (c. I, sy. 9, Ankara 1977, s. 6-9) dergisinde yayımlanmış olan "İstiklal Marşı" adlı makalesi bulunmaktadır.

4. *İstiklal Marşı Üzerine Yapılan Başlıca Çalışmalar*

Millî marşımızla hakkında yaptığımız bu kısa açıklama ve tahlilden sonra İstiklâl Marşı üzerine yapılmış başlıca çalışmaları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Nihad Sami Banarlı, *Kültür Köprüsü: Süleyman Çelebi'den Mehmed Âkif'e* (İstanbul 1985, s. 327-358, buradaki yazılar 1949, 1950, 1953, 1957 ve 1974'te çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmıştır); a.mlf., "Millî Şâir Olarak Akif", *Kitaplar ve Portreler* (İstanbul 1985, s. 9-23).
2. Kerim Yund, *İstiklâl Marşı Bilgisi*, İstanbul 1961, 48 sayfa.
3. Fehmi Cumalıoğlu, *Mehmet Akif'in Hayatı ve İstiklâl Marşı*, İstanbul 1962, 23 sayfa.
4. Mehmet Kaplan, "Türk İstiklâl Marşı", *Hisar*, Ankara, Nisan 1971, sy. 88, s. 4-6; "İstiklâl Marşı" (Millî Kültür, c. I, sy. 9, Ankara 1977, s. 6-9); "Türk İstiklâl Marşı" (*Türk Kültürü*, sy. 194, yıl 17, Ankara 1978, s. 1-5); "İstiklâl Marşı", *TDEA*, İstanbul 1982, V, 28-32); "Türk İstiklâl Marşı", *Türk Kültürü*, sy. 390, yıl 33, Ankara 1995, s. 1-5.
5. Ali Kaytancı, *İstiklâl Marşımız ve Millî Ruh*, Malatya, 1972, 136 sayfa.
6. Fethi Ünler, *İstiklâl Marşımız ve Mehmet Akif*, Konya 1972, 46 sayfa.
7. Muhittin Nalbantoğlu, *Mehmet Akif ve İstiklâl Marşı*, İstanbul 1981, Veli yayınları, 80 sayfa.
8. İsa Kocakaplan, "İstiklâl Marşının Tahlili" (*Türk Edebiyatı*, sy. 113, Mart 1983, s. 17-19); *İstiklâl Marşımız ve Mehmet Akif Ersoy* (İstanbul 2005, 4. baskı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 150 sayfa)
9. Muharrem Ergin, "Mehmet Akif ve İstiklâl Marşı'mız", *Türk Edebiyatı*, Aralık 1985, s. 26-30;
10. İsmet Akçal, *İstiklâl Marşımız ve Esrarı*, İstanbul 1984.
11. Alparslan Ayrıl, *Açıklamalı İstiklâl Marşımız*, Balıkesir 1984.
12. Nusret Karanlıkagezer, *İstiklâl Marşı ve Mehmet Akif*, Ankara 1986, 80 sayfa.
13. Hasan Eren, "İstiklâl Marşı Üzerine" (*Türk Dili*, c. 51, sy. 420, Ankara 1986, TDK yayınları, s. 492-498).
14. Mehmet Önder, "İstiklâl Marşı Belgeleri", (*Türk Edebiyatı: Mehmed Âkif Anıt Sayısı*, sy. 158, Aralık 1986, s. 34-41).

15. Hasibe Mazıoğlu, “Mehmet Akif ve İstiklâl Marşı” (*Milli Eğitim: M. Âkif Ersoy Özel Sayısı*, sy. 70, Ankara 1986, s. 48-57).
16. Beşir Ayvazođlu, *İstiklâl Marşı: Tarihi ve Manası* (İstanbul 1986, 63 sayfa).
17. M. Ertuđrul Düzdađ, *İstiklâl Marşı ve Çanakkale Şehidlerini Şiirinin Açıklaması*, İstanbul 1986, 16 sayfa.
18. Emin Işık, “İstiklâl Marşı Üzerine Düşünceler” (*Kubbealtı Akademi Mecmûası*, yıl 16, sy. 3, İstanbul 1987, s. 14-18).
19. Orhan Okay, “İstiklâl Marşımız ve Mehmed Akif”, *Safahat*, Ankara 1990, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, s. 443-446; “İstiklâl Marşı”, DİA, İstanbul 2001, XXIII, 355-356.
20. Sıdıka Tezel, “Atatürk ve İstiklâl Marşımız” (*Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu 9-11 Eylül, 1991-Ankara*, Ankara 1996, s. 1063-1076).
21. Mahmut Toptaş, *Akif'in Diliyle Açıklamalı İstiklâl Marşı*, İstanbul, ts., 82 sayfa.
22. Rıdvan Canım-Etem Çalık, *Mehmet Akif ve İstiklâl Marşı*, İstanbul 1995, 200 sayfa
23. Yaşar Çağbayır, *İstiklâl Marşı'nın Tahlili*, Ankara 1998, 420 sayfa.
24. Engin Yılmaz, “İstiklâl Marşı'nın Dili Üzerine Bir İnceleme” (*Türk Dili*, sy. 568, Ankara 1999, TDK yayınları, s. 291-297).
25. Rıdvan Çongur, “İstiklâl Marşı Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy” (*Türk Yurdu*, c. 20, sy. 152, Ankara, Nisan 2000, s. 8-11).
26. Faruk Kadri Timurtaş, “İstiklâl Marşı ve Mehmed Âkif Ersoy” (*Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sy. 62, İstanbul 2002, s. 16-21)
27. Ertal Ünal, “İstiklâl Marşımızın Doğduğu Gün”, *Popüler Tarih*, sy. 19, İstanbul, Mart 2002, s. 34-39.
28. Hikmet Sami Türk, *İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy* (Ankara 2004, Kültür ve Turizm Bak.).

Kaynakça

- Banarlı, N. Sami, *Kültür Köprüsü: Süleyman Çelebi'den Mehmed Âkif'e*, İstanbul 1985, s. 335, 339, 340, 348, 352-354, 356-357.
- Işık, Emin “İstiklâl Marşı Üzerine Düşünceler”, *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, yıl 16, sy. 3, İstanbul 1987, s. 16.
- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Bin Temel Eser, s. 187.
- Kocakaplan, İsa, “İstiklâl Marşının Tahlili”, *Türk Edebiyatı*, sy. 113, Mart 1983, s. 17-19.

Kaplan, Mehmet, “İstiklâl Marşı”, *Millî Kültür*, c. I, sy. 9, Ankara 1977, s.6-9.

Kaplan, Mehmet, “Türk İstiklâl Marşı”, *Hisar*, Ankara, Nisan 1971, sy. 88, s. 4-6.

Kaplan, Mehmet, “Türk İstiklâl Marşı”, *Türk Kültürü*, sy. 194, yıl 17, Ankara 1978, s. 1-5.

Kocakaplan, İsa, *İstiklâl Marşımız ve Mehmet Âkif Ersoy*, İstanbul 2005, s.57-66.

Okay, Orhan, “İstiklâl Marşımız ve Mehmed Akif”, *Safahat*, Ankara 1990, s. 443-446.

Okay, Orhan, “İstiklâl Marşı”, *DİA*, İstanbul 2001, c. XXIII, s. 355-356.